

EI OIKEIN FILOSOFIN VARJOKAAN

Väpi, Linnan Väinöstä kerrottua. Toim.
Pirjo Talvio. WSOY, Helsinki 1995. 191 s.

Suomalaisessa filosofian historiassa muutamilla kirjailijoiksi tituleeratuilla henkilöillä on arvaamattoman tärkeä, mutta vielä käytännöllisesti katsoen selvittämätön asema. Tutkimatta ovat etenkin Volter Kilpi, Lauri Viita ja Väinö Linna. Kun filosofit ovat lyöneet laimin periaattensa "kaveria ei jätetä", ovat etenkin kirjallisuudeksitutkijat siirtäneet keskustelun niinkin vavahduttaviin ongelmiin kuin, minä päivänä Alastalon saliin kokoonnuttiin. Linnan osa joukosta on sikäli traagisin, että hänen ympärilleen ehti muodostua kansallisen kohinan ajatukset tukahduttava pintasakka.

Esseekokoelman *Murroksia* (1990) ilmestymisen jälkeen Linnan sai hetkeksi kuulua "eurooppalaisiin ajattelijoihin", mutta jo hautauspuheissa pääsi valloilleen kansallinen laahaus. Ja etenkin nyt, kun Linnan muutto Kalevankankaalle on vielä tuoreessa muistissa, varsin arkipäiväinen jutustelu filosofin varjossa täyttää ajatuksen puutteen luomaa tyhjiötä. Uusin kirjanen *Väpi* on tästä oivallinen näyte. Kirja on tyyliltään iltapäivälehtitasoa: kokoelma pieniä pätkiä eri henkilöiltä, jotka eivät yleensä ole edes Linnan lähintä ajattelijakuntaa. Filosofin ja ihmisen varjokuvana teos ei ole edes Aila Meriluodon kevyen Lauri Viita -hipaisun luokkaa.

Kuten kirjan toimittaja toteaa, kirjassa on paljon tarinoita jotka kertovat enemmän kertojasta itsestään kuin ihmisestä Väinö Linna. Luvattua suhtautumista Linnaan sen sijaan riittää. Kirjan tasoa kuvaa, että Linnan auton kerran Helsinkiin ajanut henkilö "muistaa" toimineensa seitsemän vuotta (sic!) Linnan autonkuljettajana; ja että esim. Unto Seppälä "muistaa" muka opettaneensa Linnaa kirjoittamaan *Tuntemattoman sotilaan* ja tarjonneensa Linnalle "esikuvan". Linnan romaanien "esikuviksi" tarjoutuvien muistikuvissa onkin ainesta joka syntyi vasta jälkeinpäin, kun Linna oli jo luonut itsenäiset kuvat ja muut lukivat itseään näistä kuvista.

Kirjassa on muutamia väläyksiä, mutta todella suuren kriitikon, Toini Havun sanoin on yleistäen todettava, että kirjoittajilta puuttuvat tärkeimmät filosofin edellytykset: selvä perspektiivi, suuret näköalat, eettinen ja henkinen asennoituminen, terävä johto-

päättösten tekotaito, mitkä kaikki kuuluvat Väinö Linnan todella suuriin ansioihin. Nyt jo kokonaisrakennekin tahtoo hajota: välillä joudutaan suvantoon, jossa kuplii pelkkiä irrallisia tuokiokuvia, kunnes taas juoni lähtee liikkeelle. Kaikista juttukohtaisista ansioistaan huolimatta, joita siltä, kuten sanottu, ei puutu, teos jää alle sen rajan, mitä arvokkaalta dokumentilta voidaan vaatia.

Jostain syystä kustantaja ei ole osannut vastata kirjan julkaisuesitykseen samoin kuin aikanaan Väinö Linnalle itselleen: ”Emme siis voi ajatella sen julkaisemista, joten palautamme sen Teille kiittäen tarjouksesta.”

Muutama ansiokas yksityiskohta on mainittava. Helvi Lehtonen korjaa Yrjö Varpion professorinvirkaansa varten hutaisten tekemän kirjan *Mäkelän piiri* asiavirheitä. Tällä on vielä merkitystä, jos Linnan henkilöhistoriaa joskus kirjataan jäsennellysti. Koska kirjassa *Väpi* ei ole mukana yhtään kirjailijan lähipiirin henkilöä, lukuisat muut virheet jäävät valitettavasti vielä korjaamatta.

Kirjassa esiintyy Linnan tuttujen ja puolituttujen ohella myös muutama kansallisen luokan vaikuttaja. Näistä Heikki Turuselle Linna on ”sotien jälkeisen ajan kenties merkittävin suomalainen kirjailija”. Ainoan merkittävän väläyksen intellektuelliin tämän kansallisen muumioinnin yli tarjoaa Jouko Turkka, joka kertoo päässeensä Pentinkulmalla Linnan kanssa samalle aaltopituudelle tämän perspektiiveistä filosofiaan, maailmankirjallisuuteen ja Linnan taiteen henkilöahmojen shakespearelaiseen kohtalonlogiikkaan. Turkka jatkaa tästä intellektuellin ja ”kansalliskirjailijan” ristiriidasta: ”Vaikka hän varoitti, ettei filosofia saa näkyä kuin henkilöahmon ideana, oli kuin juhlittu kansalliskirjailijahahmo olisi antanut itse itselleen kuoliniskun. Näin selvästi, millaisiin yhteyksiin hän itsensä tahtoi ja kuinka kauas hän halusi siitä kuvasta, millaisena häntä juuri salissa juhlittiin.”

Linnan esseekokoelman toimittajana tuo sama kokemus tuli läheltä ja syvältä riipaisevan tutuksi. Kirjan *Väpi* päättävässä pohjanoteerauksessa kirjallisuudeksitutkija Jyrki Nummi huolehtii siitä, ettei tämä taatusti pääse näkyviin Linnan ”julkisessa kuvassa”. Nummi ei tosin ole jaksanut kirjoittaa itsenäisesti, hänen kansalliskirjailijajaanauksensa on sekä pitkä että pitkästyttävä; lajinäytteenä se on täysin traditionaalinen: koulupojan kynäily. Latistaessaan ajattelija ja taiteilija Linnaa oman ajattelunsa kansallismaiseen Nummi kirjoittaa yksinomaan sammattiperspektiivistä, ahtaasta sektorista ja kaikkein suppeimmasta näkökulmasta. Hänellä ja hänen porukallaan ei ole kertaa-

kaan kykyä tajuta Linnan ajattelun ja taiteen ulottuvuuksista muuta kuin oman ansapolkunsa mutkat.

Yksi Turkkaan verrattava väläys Nummen yritykseen pääsee, kun hän surkuttelee Linnan kansallisen irvikuvan myötätuntoista hautaamista esseekokoelmassa *Murroksia*: ”Tapani Laine kirjoittaa saatesanoissaan häilysti Linnasta vakiinnutetusta kirjailijakuvasta ja arvostelee kirjailijan asettamista perinteisiin yhteiskunnallisiin raameihin.” Toisin kuin Linna, Nummi ei sitä paitsi ole tajunnut koko kirjoituksesta yhtään mitään. Hän luulee, että puhe Linnasta taiteilijana on rakennettu ”ajallisesti etäisyydeltä”. Nummi ei käsitä valtavaa a-j-a-t-u-k-s-e-n välimakaa. Maailmanluokan taiteilija, sodanjälkeisen Euroopan ehkä merkittävin, ei Linnan tapauksessa tarkoita mitään Nummen ”seikkailuromaanin” kirjoittajaa eikä pitsinyplääjää, vielä vähemmän se on vastakohta Väinö Linnalle vastuullisena kansalaisena.

Kun ’kansalainen’ tarkoittaa Nummelle jaarittelua ”Laineen väheksymistä” ajankohtaisista taustoista, Linnalle ja Laineelle se tarkoittaa elämän täyden painon filosofista kokemista, vastuullista olemassaoloa. Linna taiteilijana puolestaan merkitsee, että Linna on tämän olemassaolotapahtuman *muodon* jäsentäjä, mikä sitä paitsi hänelle itselleen oli ensisijaista. Tämän seikan käsittämistä Linna odotti hieman muiltakin kuin *Murrosten* toimittajalta. Mutta Nummen ja hänen porukansa tapaa kerta kerralta samasta virheestä: he eivät tajua kuka Linna oli ja mistä hän kirjoitti. Siksi onkin samantekevää mihin kirjallisuudeksitutkijoiden arvioinnit ja painotukset siirtyvät, koska niiden paino elämän painoon nähden on sama kuin Nummen ”seikkailuromaanin” paino avointen joukkohautojen edessä.

New Yorkissa asti käyneet modernistit suosivat mielellään myyttiä ”kansainvälisesti suuntautuneista” modernisteista (lukivathan he peräti T.S. Eliotia) ja ”kansallisesti suuntautuneesta” Väinö Linnasta. Käsittämättä jäi, että Linna oli ylivoimaisesti eurooppalaisin. Hän nimittäin näki sellaista, mihin ”seikkailuromanisteilla” ei ollut vielä ”etäisyyttä”. Se mitä Suomessa on yleensä pidetty kansallisena kokemuksena, ennen muuta vuosi 1918 ja jatkosota, merkitsi Linnalle tämän vuosisadan eurooppalaisen ihmisen peruskokemusta suomalaisessa aineistossa. Ja tuo *eurooppalainen* peruskokemus merkitsee ruumiita läjäpäin juuri siksi, ”että oli niin paljon hyviä ihmisiä, jotka eivät olleet perkeleestään tietoisia, vaan kykenivät verhoamaan ne aatteisiin.” Tämän modernin eurooppalaisen ihmisen sisäisen perkeleen

filosofi-taitelija-kansalainen Väinö Linna kirjoitti näkyviin: sekä keskeisten eurooppalaisten aatteiden palon että niiden vararikon, ja sen valtavan hinnan traagisina, inhimillisinä kärsimyksinä. Sitä paitsi tuo Linnan taiteessa auki kirjoitettujen olemassaolon muotojen analyysi säilyi ajallisessakin perspektiivissä aivan siinä missä englantilaisen filosofian kantavin hahmo, Shakespearekin. Vain kulttuurihistorian rajasuutarit voivat kuvitella muuta paikkaillessaan kansallisten Linna-kuvajaistensa sortuvia perustoja.

Tältä ”etäisyydeltä” Nummen sammattiperspektiivistä kirjoitettu Linna-kuvajainen on ohieletyn kansallisen pintakuohutradition ”viimeinen vihanta”. Todettakoon kuitenkin Linnan omin sanoin: ”On niin kovin surkeaa nähdä miten se suuri näkemys kuivuu tuollaiseen muruseen.”

Viimeaikainen kirjoittelu Kilvestä, Linnasta ja Viidastakin asettaa filosofi-kansalaisille veloitteen veljiensä pelastamiseen; vaikkapa Viidan sanoin: ”Ei mar, poijaat, nyt ruvetaan puhua asiaa.” Parhaimmassa tapauksessa kansallisten kuvajaisten näkiöistä voidaan tämän filosofisen selkeyden antamalla oikeudella sanoa yhtä myötätuntoisesti kuin Linna sotilaistaan, jotka joutuivat sotimaan itselleen vieraiden aatteiden puolesta: ”Kohtalo oli vapauttanut heidät kaikesta vastuusta antamalla heille selkäsaunan.”

Tapani Laine

MIELESTÄ MONESSA MIELESSÄ

Leila Haaparanta & Sara Heinämaa (toim.), *Mind and Cognition: Philosophical Perspectives on Cognitive Science and Artificial Intelligence*. Acta Philosophica Fennica, vol. 58. Societas Philosophica Fennica / The Philosophical Society of Finland, Helsinki 1995. 419 s.

1 Maassamme julkaistaan harvoin kansainvälisesti katsoen yhtä merkittävää filosofista teosta kuin *Suomen Filosofisen Yhdistyksen* sarjan *Acta Philosophica Fennica* 58. nide. Kirjan otsikko saattaa ehkä johtaa hieman harhaan: kyseessä ei ole ”vain” kognitiotieteen ja tekoälyn filosofisiin peruskysymyksiin keskittyvä laaja artikkelikokoelma, vaan käsiteltävät teemat etsiytyvät — monista eri suunnista — erittäin